

חיים וייצמן: האיש

מרכזי בהיסטוריה הציונית. כי וייצמן לא היה היחיד שהתאהב בגנז האיים. זאב זיבוטינסקי ועשרות אחרים לא נפלו ממנו באהבה זו.

להסתנן לארץ

אחרי שההלם הראשון של פרשת אוגנדה ומותו של הרצל עבר, חזר וייצמן לציונות.

הנהגת ההסתדרות נפלה לידי חלפסון איי קטן בהרבה. הוא לא היה יריב שווה כחות לויצמן. כל עוד היה הרצל חי יכול היה לשכנע את הציונים כי ישנה תקווה כל שהיא להשיג ציארטר בינלאומי, שי העולם לעם היהודי. אולם עתה נתגלתה המציאות במערומיה. לא היתה כל דרך לפני התנועה אלא הדרך שוייצמן הסיף לה מתחילה: להסתנן לארץ, לפעול בה באופן מעשי ככל שניתן לפעול, לקנות דונמים, להקים בתים. חלפסון נפל, וייצמן הפך המנהיג האמיתי (אם כי לא הרשמי) של התנועה. בשעת הקונגרס התגרה מישהו בוייצמן. שאל אותו פומבית מדוע אינו מעמיד את כשרונו הכימי לרשות הארץ, מקים חרושת כימית במקום. וייצמן החליט לראות את הארץ בעצמו, בפעם הראשונה. היה זה בשנת 1907. הוא היה אז בן 33.

הכניסה היתה לפי רוח הזמן. בבירות נכלא במחנה הסגר. המטרה הגלויה היתה למנוע חזירת מחלות לארץ. המטרה האמיתית: לסחוט באקשיש. מאחר שסרב לשלם, קוצרה שהיתו בארץ ב-10 ימים.

מבירות הגיע בסירה ליפו, תייר בארץ. הוא ראה את עמק יזרעאל, מוכה הקדחת, שנקבה ע"י היהודים ואבד שוב, מחוסר

ארמון הנשיא ברחובות: חדר העבודה המיומת

אמצעים כספיים (ע"י שנקנה בשנית, במחיר גבוה פי 10, מידי המשטחה הכיירונית לה היה שייך כולו). הוא ראה את מושבות הברון, שיוזמת בניהן אבדה כתוצאה משלטון הפקידים. הוא ראה את ירושלים, על יהודיה החלוקה שלה, דוכא ממראה עיניו, שגא את העיר עד סוף ימיו.

וייצמן לא הרגיש כלל שהוא עמד על פרשת דרכים. בספרו לא הזכיר אפילו כי עלתה על דעתו המחשבה להשתקע בארץ. הוא היה ציוני מעשי — ראש האסכולה שטענה כי העבודה המעשית בארץ היא לבדה החשובה. אולם הוא ראה את תפקידו רק כמדינאי המשחלל להשיג את התנאים לעבודה, תפקיד שהשתלב היטב עם עבודתו ככימאי במכללה בריטית.

בספר חייו הוא מתאר בסיפוק את ההתקדמות שהושגה בארץ בתקופה זו, מאז מות הרצל ועד מלחמת העולם הראשונה. הוא מדבר על הישגים אלה בגוף ראשון, בלשון רבים. אולם הממשות העמוקה יותר, הפנימית, של עשייה זו נעלמה מעיניו, או לפחות מדבריו. הוא לא יכול היה לתאר את המהפכה הפנימית שחלה בארץ עצמה, את הקמתה של התנועה הציונית הסוציאליסטית שהולידה את הקיבוץ והקבוצה. הוא לא הרגיש כי עם אנשי העלייה השנייה, עם ברל כצנלסון, א. ד. גורדון וחבריהם נפתח פרק חדש בהיסטוריה. הוא ראה את המעשים החיצוניים, תמך בהם ונשען עליהם. אולם הוא לא היה חלק של החברה החדשה שיצרה מעשים אלה.

ההיסטוריה הציונית וההיסטוריה הארצישראלית היו משולבות זו בזו באופן מושלם. אולם הן לא היו זהות. וייצמן, בבחרו לחזור לבריטניה, לעולם המעבדה והקונגרסים, בחר בחירה אישית מכרעת מבלי להרגיש כלל בדבר.

אכתב בסקוטלנד יארד

כשפרצו הריביויות הגרמניות לתוך כלגיה וצרפת באוגוסט 1914, בילה וייצמן את חופשתו בשווייץ. בקושי רב חזר הביתה, הבית היה אנגליה. עובדה זו הפכה, לפתע, בעלת משמעות בינלאומית.

הנהלת ההסתדרות הציונית ירבה בכרלין. היא היתה פרוגרמנית, כרוב היהודים בעולם. היהודים בוו ושגאו את רוסיה. הם העריכו והעריצו את גרמניה; הם כסחו בנצחון הגרמני.

אולם, וייצמן הכיר את הכוח הגנוז בבריטניה. הוא האמין שתנועה תורכיה היתה בעלת ארץ-ישראל ובת בריחם של הגרמנים. מה יקרה אם תורכיה תפסיד במלחמה? קודם כל עשה וייצמן מעשה זהיר, אופייני לו, הציונים הקימו הנהגה זמנית בקופנהאגן, בירת דנמרק הניטראלית, מתוך כוונה להשאיר את ההסתדרות ניטראלית במלחמה. וייצמן ניתק את קשריו עם המרכז החדש, הודיע לו שלא יקבל מידי כל חומר שהוא. המכתב עבר, כמובן, את הצנזורה הבריטית. הוא נשמר בתיקי סקוטלנד-יארד. הוא עזר לוייצמן הרבה מאד.

עתונאי חשוב, עורך עתון בעל השפעה רבה, נפגש עם וייצמן במקרה, שמע הערות מענינות מפיו. התוכן: אם בריטניה תעודד התיישבות יהודית בארץ-ישראל, שתהפוך ארץ חסות בריטית, יוכלו, כעבור שלשים שנה, מיליון יהודים לפתח את הארץ, להחזיר לה את התרבות ולהצית משמר יעיל לתעלת סואץ.

העתונאי התרשם, הבטיח להפגיש את האיש עם לוי גורג'י, שר האוצר והאדם השני בחשיבותו בממשלה. הפגישה התקיימה בסוף 1914. אתה מתחילה ההיסטוריה של הצהרת בלפור, שהושגה כעבור 3 שנים, אחרי משאומתן ארוך ומייגע.

מנורות אלאדין

הדבר שהפליא ביותר במשאומתן זה היה כי כמעט כל המדינאים הבריטיים התיחסו מיד באהדה נמרצת וחד-משמעית לרעיון הציוני, וכי המתנגדים היו דוקא יהודים. וייצמן הבין היטב את התופעה השנייה. אולם לתופעה הראשונה מצא רק הסברים אישיים: מדינאי זה היה חסילב, השני היה בעל הזכרה דתית, השלישי היה אדם נעים. היה זה הסבר פשטני מאד להסתוריה.

מתהלכות אגדות רבות על הרקע להצהרה. אגדה אחת היא שניתנה כפרס אישי עבור המצאתיות המדעיות של וייצמן, שעזרו למאמץ המלחמה הבריטי. העובדה עצמה נכונה: וייצמן הגיע לגדולה ככימאי, עזר לממשלה הבריטית להתגבר על אחת הבעיות הקשות בייצור חומר נפץ. אולם, כפי שמעיד וייצמן עצמו, ההיסטוריה אינה עוסקת במנגרות אלאדין.

אגדה אחרת, גם היא מופרכת, היתה כי אנגליה רצתה לכבוש את לבם של העשירים האמריקאים. אולם אלה היו, דוקא, אנטי-ציוניים בהחלט. גם רצון לרכוש את דעת הקהל היהודית לצד בנות הברית היתה פחות-חשיבות.

(המשך בעמוד 14)

זורה וייצמן בארמון רחובות